

KIKINDA SCHWORTZ 2013: Intervju sa Bojanom Krivokapićem

Bojan Krivokapić je aktivističko i umetničko iskustvo sticao u Kamernom pozorištu muzike „Ogledalo” i Međunarodnom festivalu Aktuelne muzike „Interzone”. Završio Komparativnu književnost u Novom Sadu. Poezijom i kratkom prozom zastupljen je u više antologija i književnih časopisa u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji (*Zarez, kArton, Sveske, Idiot, Odjek, Novi Ka/oS*). Dobitnik prve nagrade za prozu *Ulaznica* (Zrenjanin, 2011). Bio u najužem izboru za književnu nagradu *Lapis Histriae* (Umag, 2012). Dobitnik nagrade „Đura Đukanov” za prozni rukopis *Trči Lilit, zapinju demoni* (Kikinda, 2012) i nagrade „Mak Dizdar” (Stolac, Bosna i Hercegovina, 2013) za rukopis knjige pesama *Žoharov let*. Izučava(o) studije roda pri Centru za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu. Angažovan je u Omladinskom centru CK 13 u Novom Sadu, kao koordinator književnog programa i voditelj Radionice kreativnog pisanja. Učestvovao na ljubljanskom Festivalu Mlade rime, na zagrebačkom Festivalu aktivističke poezije Art Attack, na književnim susretima „Šumski pjesnici” u Grožnjanu (Istra), kao i na Međunarodnom festivalu kratke priče *Kikinda Short*. Objavio: *Trči Lilit, zapinju demoni* – kratka proza (Narodna biblioteka Jovan Popović, Kikinda, 2013), u štampi: *Bezdomnost* – pesma (Knjižuljak, Beograd, 2013) i *Žoharov let* – poezija (Slovo Gorčina, Stolac, 2014).

Prema Sartru, koncepcija angažmana i angažovane književnosti sastojala bi se u tome da pisci pišu u i o svom vremenu. Ako su granice našeg jezika, prema jednom tumačenju, granice naše stvarnosti, koju

ste priču multilingvalnim idiomom *Trči Lilit, zapinju demoni* hteli da ispričate o stvarnosti, jeziku, stvarnosti naših jezika i jezicima naših stvarnosti?

- Prvo ću se osvrnuti na angažman koji ste pomenuli. Mi smo učili kroz školovanje (ja sam išao u Karlovačku gimnaziju, kasnije studirao komparativnu književnost u Novom Sadu) da je književnost koja je angažovana zapravo manje vredna, jer je nekako prizemna, manje umetnički vredna – jer se određuje kao politička; da je to pamfletska književnost. Mislim da je problematično imati takav stav. Kad kažem angažovana književnost, tu podrazumevam zauzimanje aktivnog odnosa prema stvarnosti u kojoj si, prema kontekstu, a taj kontekst nikad nije samo sadašnjost, u taj kontekst upisana je prošlost, konstrukti prošlosti, interpretacije razne, i projekcije budućnosti. Taj kontekst nikada nije jednostavan. I ti prema tom kontekstu moraš imati odnos, moraš imati stav.

Pisao sam različitim jezicima, koji su nastali iz srpskohrvatskog, i začudilo me je što su se ljudi za to toliko zakačili. To mi nije bila namera. Pišem jezikom, jezicima koji su u mene upisani, i koji se još uvek upisuju, mešaju, jezicima koji mi nisu strani, nepoznati. Ipak sam se rodio u državi koja se zvala Jugoslavija, i iako sam se školovao na srpskom jeziku, čini mi se da sam prve svesne godine, prva sećanja na život, proveo u takvom ambijentu, jugoslovenskom, i prve knjige koje sam čitao, bile su na srpskohrvatskom, srpskom i hrvatskom. Poslednjih godina dosta čitam savremenu (post)jugoslovensku književnost.

Ne pristajem na jezičke fašizme koji se kontinuirano sprovode poslednjih, sad već više od dvadeset godina. Te su jezičke politike razdvajajuće, politike čišćenja jednih od drugih, one su razdvajajuće i razarajuće. To su politike sprovođenja „standardnih“ jezika. One su sve duboko nacionalističke. A to šta sam hteo da ispričam svojom

knjigom priča, sve su te priče zapravo neke crtice ili neke male priče graničnih situacija, graničnih aktera, koji nisu jasno definisani, da li su ovde, tamo, oдавde, odande, već su razvučeni, ne mogu da se smeste, da se ukorene, da budu stabilni, oni lebde, podrhtavaju. Ispalo je da pričam o neakvim graničnim subjektima, o odnosu između periferije i centara moći, ambijentalnost te proze je periferija, ili više poluperiferija.

Može li se izaći izvan opozicija centar : margina, dominantan diskurs : subverzija, ili su sve to zapravo stereotipni (nus)produkti raznolikih ideologija?

- Ne može. Mislim da se ne može izaći, zato što sve o čemu pričamo i pišemo potpada pod pitanja „pozicija moći”, i ništa nije tako slučajno kako se čini. Mene intrigira i fascinira odnos prema moći: ko stremi moći, ko ne stremi, ko nikada ne može doći na poziciju moći čak i ako hoće. Takođe me zanima subalternost. O subalternosti piše Gajatri Čakravorti Spivak. Njena knjiga *Nacionalizam i imaginacija* je prevedena i objavljena u Zagrebu. Ta je knjiga dobra, važna. Iako ona, Spivak, subalternost spominje u govorenju o postkolonijalnom, elementi toga zanimljivi su i za analiziranje naših pozicija. Naše su pozicije, kada kažem naše, mislim na nas koji se nismo obogatili u ovom bujajućem neoliberalnom kapitalizmu, dakle naše su pozicije na poluperiferiji, subalterni smo na jedan drugačiji način, možda je bolje reći da smo stišani. Još uvek nismo sasvim zatučeni, što ne znači da nećemo biti ako ne nađemo način da se odupremo galopirajućim fašizmima koji nas okružuju. Ima još nešto, a to je kultur-rasizam, pogotovo vojvođanski, taj mi je valjda najpoznatiji, mogu da ga nanjušim svakodnevno. Kultur-rasizam koji fino napreduje u toj otvorenoj, multikulturalnoj, interkulturalnoj sredini kakva je vojvođanska, opasniji je od nasilnih koncepata u kojima živimo već više od dve decenije na ovim

prostorima. Opasniji je jer je pritajen, perfidan. Ima onih koji se protiv nacionalizma bore kultur-rasizmom. To su oni fini Vojvođani koji se kunu u austro-ugarsko poreklo, ovde mislim na kulturni, a ne nacionalni identitet, oni se ponose cevima Marije Terezije, krasnim novosadskim fasadama. Njima smetaju oni što drugačije govore od njih, pripremaju drugačija jela od njih, imaju drugačije navike od njih. Oni njih, te neautohtone, te pridošlice, dođoše, a to su kolonisti razni, njihovi potomci, pa onda izbeglice razne i njihovi potomci, oni ih smatraju proseljačenima, bahatima, glupima. Samo zato jer su odnekud došli. Samo zato jer su drugačiji. Često zato jer su siromašni, siromašniji. Ako mene pitate, toliko je malograđanštine u Vojvodini, u Novom Sadu naročito. Iznutra malograđanština, svud unaokolo posrbljavanja i ćirilizacije razne vrste. A fini Vojvođani ćute, zamišljeni nad svojom aristokratskom prošlošću, umišljenom, naravno.

Da li po Vašem mišljenju književnost ima snagu društveno subverzivnog činioca i iz kojih pozicija bi se ta subverzija mogla inicirati? Sa kojim ciljem, naravno.

- Mislim da bi morala da je ima. Postoji nešto što je pozicija Drugog i/ili Drugaćijeg, kojom se književni mejnstrim ne bavi, čini mi se da ima mnogo etabliranih autora i autorki koji uopšte ne promišljaju gde se nalaze, šta vide oko sebe, već beže u proverene konstrukte „velikih“ pisaca, autoriteta kojima se klanjaju, koje ne promišljaju, ne preispituju. Beže u kule od slonovače, žmure, tresu se, spopadaju ih neke inspiracije, priviđaju im se epifanije i tako dalje, a ne vide gde se zapravo nalaze. To su jedni. O onima koji prebrojavaju krvna zrnca, kunu se u tlo krvlju natopljeno, u manastire - o njima neću, jer bi trajalo.

Mislim da je odgovornost svakog ko piše da promisli o čemu će pisati, da izabere način kako će pisati, jer čemu književni tekst ako

ni na koji način ne komunicira sa ljudima, sa okruženjem. Ako pišeš tekst samo sebe radi, onda nemoj da ga objavljuješ. Suština je da postoje ljudi i problemi i književnost mora da komunicira. Književnost nije sama i nije jedina na svetu. Ima pisaca i spisateljica koji su toga (bili) svesni. Danilo Kiš, poslednji jugoslovenski pisac, kako je i sam govorio, pa onda Daša Drndić koja svojom književnošću govori razne istine, istine o kojima se uporno ćuti, teške i guste, govori ih u lica moći, beskompromisno do drskosti, dobronamerno do nežnosti.

Oni koji pišu nisu najpametniji i najbolji, iako često pomisle da su se izdigli iznad ljudi. Ne, svi smo mi ljudi, samo radimo različite poslove i sa različitom namerom, sa različitom odgovornošću, a neki su izabrali da progovore kroz umetnost o onome što vide, što ih tišti, što ih raduje. I nismo sami, i nismo jedini na svetu. To je važno da shvatimo, i prihvatimo.

Višegodišnje bavljenje studijama roda, feminizmom, problemima manjinskih zajednica, ljudskim pravima, uticalo je na Vaše stvaralaštvo. Na koji način?

- Ja sam još u srednjoj školi zapatio to nešto što se zove aktivizam. To je inače jako rastegljiv pojam, ne znam tačno da ga definišem, ali, eto, desetak godina sam prolazio kroz različite programe i situacije sa različitim ljudima. Najviše sam naučio u Kamernom pozorištu muzike „Ogledalo”, tu sam najviše dobio, i sada pokušavam da ja dajem dalje. Iz tog konteksta sam otišao u pisanje. Dakle, nisam padao u trans kao jako mlad i pisao pesme, nisam trčao za nekim velikim uzorima, već sam iz umetničko-pozorišno-aktivističkog konteksta otišao u pisanje, odnosno proširio sam svoj kontekst pisanjem. Imam osećaj da mogu da primetim neke stvari i probleme, na primer, pitanje moći, kultur-rasizme, pitanje bogatih i siromašnih, ko nam određuje šta je normalno, šta je norma, zašto imamo toliko institucija i ustanova kulture koje

nemaju rampu za osobe sa invaliditetom, pitanje heteronormativnosti, i tako dalje... Eto, to vidim, čujem, to me okružuje, o tome razmišljam – pa o čemu drugom onda da pišem?

Kako ocenjujete Vaš angažman u Omladinskom centru CK13 u Novom Sadu i šta možete reći o književnom programu i Radionici kreativnog pisanja koje tamo vodite?

– Oko godinu dana sam u CK13. Za tih godinu dana, trudimo se i trudim se, bar što se tiče književnog programa, da se što više otvorimo ka regionu, ka (bivšem) jugoslovenskom prostoru. Fokus je na autorima i autorkama iz susednih država, baš zato što živimo u prostoru i vremenu u kojem dominiraju nacionalističke politike. Iako se čini da se ljudi kreću, povezuju – to je još uvek nedovoljno. Ima mnogo ljudi, na primer, u Novom Sadu koji ne bi umeli da navedu tri bosanskohercegovačka ili tri hrvatska autora, o albanskim da ne govorim, ali će zato svi reći da su Meša Selimović i Danilo Kiš isključivo i samo srpski pisci. E, tu imamo problem. Problem izolovanosti, problem samouverenosti u sopstvenom neznanju, drski smo a da ne shvatamo koliko je to glupo. Glupo i opasno. Toliko o tome.

A što se tiče Radionice kreativnog pisanja, ona je ove godine održana drugi put. Grupa od desetero ljudi dolazila je tri meseca svaki vikend. Kasnije smo išli i na kamp. Imaćemo i knjigu uskoro, knjigu sa tekstovima, zajedničku knjigu. Prošle godine smo objavili Radove u kući. Ove godine će knjiga biti drugačija, jer su i ljudi drugačiji, ali ideja je ista – da se u CK13 omogući prostor za istraživanje u pisanju, da se daju uslovi za nesmetano promišljanje pisanja i čitanja, za preispitivanja i demistifikacije. A toliko je mistifikacija, toliko laži oko nas.

A pisanje je rad i jedna velika odgovornost. Ono nije stvar odabranih, bogomdanih i sličnih. Moja ideja je da se to demistifikuje,

da se skinu oreoli oko glava i da se uhvatimo u koštac sa stvarnošću, da shvatimo gde se nalazimo i onda odlučimo da li ćemo uopšte pisati. Jer ima gomila ljudi koji pišu, a ne znaju ni zašto pišu, ovako, kad se osvestiš gde jesi i kako jeste, onda možeš da odlučiš.

Dobili ste nagradu *Mak Dizdar* za 2013. godinu za knjigu pesama *Žoharov let*. Kako gledate na današnju poeziju i figuru pesnika?

Ja poeziju nisam pisao zatvoren u sobi, tužan ili preterano srećan. Moja je poezija vrlo jednostavna, razumljiva, komunikativna, bez teških, neprotočivih metafora i stilskih ukrasa. Kad sam se prijavljivao na konkurs za tu nagradu, priželjkivao sam da je dobijem, da to bude baš Stolac, Bosna i Hercegovina. Prvu knjigu sam objavio u Srbiji, u Kikindi i njojzi hvala, ali želeo sam sada da promenim kontekst. Kontekst Kikinde i kontekst Stoca negde su daleko, a negde se i sreću, pošto su i jedan i drugi daleko od centara moći. Srećan sam zbog te nagrade, videćemo kakva će knjiga biti na kraju, hoću li biti zadovoljan kada izađe, kakav će dizajn biti... To su sve propratne stvari koje ljudi ne znaju, kad ti pošalješ rukopis na konkurs, tu nije kraj, onda idu silne muke i trvenja da bi to sve pristojno izgledalo. U maju 2014. *Žoharov let* iz Stoca kreće na svoj put. Nadam se da će stići do čitalaca. To je pitanje distribucije knjige. Često, pogotovo kada su konkursi za prvu knjigu u pitanju, distribucije uopšte nema. To je veliki problem. Izdavača baš briga, i onda autor na sve načine pokušava knjigu da učini dostupnom, deli je prijateljima i poznanicima, šalje poštom, autobusima...

Za Maka Dizdara sam čuo pre nekoliko godina, kad sam počeo češće da odlazim u Bosnu i Hercegovinu. Njega nema u programu u osnovnoj, srednjoj školi i na fakultetu, ovde, gde se inače trude da sve što je regionalno posrbe, ali njega izgleda nisu mogli – pa ga fino ignorišu.

Kakvi su utisci sa ovogodišnjeg *Kikinda Short Story Festivala*?

Sjajni. Znam za *Kikinda Short* nekoliko godina, i priželjkivao sam da me nekad pozovu i to se, eto, desilo. Mi retko imamo priliku da čujemo čitanje proze. Pogotovo dobre proze. Ove godine smo imali priliku da čujemo i upoznamo nekoliko provereno dobrih autora i autorki, pre svega, Teu Tulić. Ona je sjajna spisateljica. Kosa posvuda je sjajan roman, a nadam se i njenim novim knjigama, željno ih očekujem. Tu su i drugi, nema potrebe da pominjem koliko je Albahari važan pisac, to valjda svi znamo. Ali zanimljivo je čuti i kako piše Žuža Čobanka iz Mađarske, onda Merejn de Bur iz Holandije, da vidimo šta i kako ti ljudi rade, jer se mi iz regiona i srećemo, i poetički i politički, i uglavnom smo u istom jeziku, za razliku od pisaca i spisateljica sa drugih prostora, koji uvedu drugačije teme, pristupe, neke druge priče. Bitno je čuti tu različitost. Bitno je imati internacionalni događaj, to je jako, jako važno, zato što nam je skoro sve drugo nacionalno i nacionalističko.

Bitno je da bude što više ovakvih programa, da se predstavimo jedni drugima, da se čujemo, da razgovaramo, da idemo dalje.

30. VIII 2013.

Beograd, „Parobrod“